

Helsingfors/Mariehamn 23.7.2026

Nr 21/26

Hänvisning Ålands lagtings skrivelser
25.5.2026, nr 153 och 155/2026.

Till Justitieministeriet

Ärende Utlåtande över följande av lagtinget 25.5.2026 antagna landskapslagar:

- 1) Landskapslag om ändring av vallagen för Åland.
- 2) Landskapslag om ändring av 30 och 36 §§ kommunallagen för landskapet Åland.

Ålandsdelegationen avger i det följande ett gemensamt utlåtande över ovan nämnda landskapslagar.

Landskapslagarnas huvudsakliga innehåll

Genom landskapslagarna görs ändringar i bestämmelserna om val till lagtinget och till kommunernas fullmäktige. Till de huvudsakliga ändringarna hör

- a) tidigareläggningen och förenklingen av kandidatnomineringen,
- b) förtydligandet av reglerna om valbarhet,
- c) införandet av ett landskapsomfattande kandidatregister,
- d) införandet av krav på minst ett allmänt förtidsröstningsställe i varje kommun samt att kvällsröstning ska ordnas vid samtliga allmänna förtidsröstningsställen under minst en vardag under förtidsröstningstiden,

- e) bestämmelser som möjliggör beslut om ett ersättande allmänt förtidsröstningsställe eller en ersättande vallokal om de som tidigare utsetts blir obrukbara till följd av en exceptionell händelse,
- f) mindre ändringar som bland annat rör sammansättningen av centralnämnden för lagtingsval, tillsättandet av de kommunala centralvalnämnderna, förtydligande av jävsbestämmelserna för centralnämnderna samt att det införs en uttrycklig sekretessbestämmelse för personer med spärrmarkering i vallängderna.

Ändringarna i vallagstiftningen är avsedda att tillämpas från och med lagtingsvalet och kommunalvalet 2027. Ändringen av tillsättandet av kommunala centralvalnämnder innebär att nämnderna ska tillsättas i november året före valåret, det vill säga i november 2026. Detta för att ge centralvalnämnderna mer tid för förberedelse inför det riksdagsval som hålls i april 2027. Lagstiftningen bör således träda i kraft senast den 1 november 2026.

Lagstiftningsbehörigheten

Enligt 18 § 1 punkten i självstyrelselagen för Åland har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om lagtingets organisation och uppgifter, val av lagtingets ledamöter, landskapsregeringen och under denna lydande myndigheter och inrättningar. Landskapslagarna gäller även kommunala val och kommunernas förvaltning på vilka områden lagstiftningsbehörigheten tillkommer landskapet enligt 18 § 4 punkten i självstyrelselagen.

Utgångspunkten är att landskapslagarna gäller angelägenheter som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet (se ÅD 10/19 och 40/22 samt HD 3.5.2019, OH2019/34 och HD 7.12.2022, KKO-HD/1740/2022).

Landskapets lagstiftningsbehörighet begränsas dock av bestämmelserna i 9, 13 och 67 § i självstyrelselagen. I 9 och 67 § ingår bestämmelser om deltagande i val och valbarhet och enligt 13 § ska lagtingets ledamöter utses genom omedelbara och hemliga val där rösträtten är allmän och lika för alla röstberättigade.

Vid lagstiftningskontrollen bör också tas ställning till förhållandet mellan den nu ifrågavarande lagstiftningen och grundlagen, eftersom stiftande, ändring och upphävande av grundlag samt avvikelser från grundlag utgör riksbehörighet enligt 27 § 1 punkten i självstyrelselagen.

I lagförslaget redogörs för bakgrunden till ändringarna i landskapslagarna om tidigareläggningen och förenklingen av kandidatnomineringen (lagförslag nr 11/2025–2026, s. 4–5). Ändringarna innebär att kandidatnomineringen tidigareläggs med en vecka. Det här medför

att kandidatanmälningarna ska lämnas in den 41 dagen före valdagen och fastställas den 34 dagen före valdagen. Detta har inneburit följdändringar i vallagens bestämmelser om rösträtsregistret och kommunallagens bestämmelser om rösträtt. I vallagens bestämmelser om valombud görs vissa förtydliganden. I bestämmelserna stryks skyldigheten för politisk förening att till kandidatanmälan bifoga protokollsutdrag från det organ som fattade beslut i ärendet.

I lagförslaget redogörs för bakgrunden till ändringarna i landskapslagarna om förtydligande av reglerna om valbarhet (lagförslag nr 11/2025–2026, s. 5–6). Av redogörelsen och bestämmelserna framgår att centralnämnderna ska behandla från valombuden inkomna kompletteringar och rättelser gällande kandidatanmälningarna vid sitt sammanträde den 37 dagen före valdagen. Enligt 47 § 1 mom. i landskapslagen om ändring av vallagen för Åland ska en person som är uppställd på kandidatlistan, men som efter att rättelser och kompletteringar har beaktats inte är valbar, strykas från listan. Till kommunallagens 36 § fogas ett förtydligande moment om de tjänstebefattningar som gör att en person inte är valbar.

Till vallagens 48a § fogas nya bestämmelser om ett kandidatregister. Hittills har det inte funnits möjlighet att få tillgång till de samlade uppgifterna om alla uppställda kandidater i ett val på ett och samma ställe. I registret ska införas de uppgifter som finns i sammanställningen av kandidatlistorna, kandidatens ålder på valdagen samt personbeteckning. Bestämmelserna motsvarar i stort sett 43 § i rikets vallag (FFS 714/1998).

I lagförslaget redogörs för bakgrunden till ändringarna i vallagen om förtidsröstningsställen och deras öppettider (lagförslag nr 11/2025–2026, s. 6–8). Genom en ändring av vallagens 6 § 2 mom. krävs minst ett allmänt förtidsröstningsställe i varje kommun. I 68 § 1 mom. införs ett krav på att alla allmänna förtidsröstningsställen på Åland ska ha öppet för kvällsröstning klockan 18–20 minst en vardag under förtidsröstningstiden. Ålandsdelegationen konstaterar att förlängningen av förhandsröstningen till kvällstid under en dag främjar deltagandet på sätt som avses i grundlagens 14 § 4 mom. om att främja den enskildes möjligheter att delta i samhällelig verksamhet.

Till vallagens 6a § fogas nya bestämmelser om ersättande förtidsröstningsställe eller vallokal på grund av en exceptionell händelse. I bestämmelserna definieras inte närmare vad som är exceptionell händelse, men i detaljmotiveringen anges att en sådan händelse kan exempelvis vara en brand eller någon annan olycka som gör att byggnaden inte går att använda (lagförslag nr 11/2025–2026, s. 13).

Enligt 6a § 1 mom. i landskapslag om ändring av vallagen för Åland kan den kommunala centralvalnämnden besluta om ett ersättande allmänt förtidsröstningsställe om ett allmänt förtidsröstningsställe som kommunen meddelat i enlighet med 6 § 7 mom. blir obrukbart

till följd av en exceptionell händelse. Enligt 6a § 3 mom. kan den kommunala centralvalnämnden fatta beslut om en ersättande vallokal om en vallokal som kommunen meddelat i enlighet med 6 § 7 mom. blir obrukbar till följd av en exceptionell händelse. Till skillnad från vallagens 6 § är det inte kommunstyrelsen utan den kommunala centralvalnämnden som kan fatta de beslut enligt 6a § 1 och 3 mom. som ska meddelas landskapsregeringen och till magistratsenheten vid Statens ämbetsverk på Åland enligt 4 mom. Ålandsdelegationen ser inte några hinder för bestämmelserna.

Enligt 6a § 2 mom. i landskapslag om ändring av vallagen för Åland kan landskapsregeringen fatta beslut om ett ersättande allmänt förtidsröstningsställe om ett allmänt förtidsröstningsställe utanför Åland blir obrukbart till följd av en exceptionell händelse och det inte finns möjlighet att utfärda en ny landskapsförordning. Enligt 4 mom. är ett ersättande allmänt förtidsröstningsställe som landskapsregeringen fattat beslut om röstningsställe vid valet även om besvär som anförts inte har avgjorts.

Ålandsdelegationen konstaterar att landskapsregeringens ansvar och befogenheter gällande anordnandet av förtidsröstning utanför Åland berördes i samband med lagstiftningskontrollen av en ändring av vallagen. Med hänsyn till avsikten att landskapsregeringen vidtar åtgärder beträffande förtidsröstning utanför Åland med samtycke av rikets myndigheter ansåg Högsta domstolen att bestämmelser inte kan anses stå i strid med 27 § 4 punkten självstyrelselagen även om denna förutsättning inte direkt framgår av landskapslagens ifrågavarande bestämmelser. Att ansvara för att det anordnas förtidsröstning av egna val utomlands är inte direkt fråga om förhållande till utländska makter (HD 7.12.2022, KKO-HD/1740/2022).

Ålandsdelegationen noterar att i lagförslaget nr 11/2025-2026 har inte behandlats frågan huruvida en landskapsförordning, som grundar sig i delegerad lagstiftningsmakt och som är en lagstiftningsakt som sådan, med lagens stöd kunde delvis ersättas med ett förvaltningsrättsligt beslut.

Man har även åsidosatt den frågan att i kommunstyrelsens beslut söks ändring genom kommunalbesvär och i första skedet genom rättelseyrkande. På grund av detta kan man inte jämföra den nuvarande lagens 6 § 7 mom. med den nya lagens 6a § 4 mom. I detaljmotiveringen har man konstaterat att "de föreslagna bestämmelserna om rättelseyrkande och besvär motsvarar dem som finns i 6 § 7 mom." (lagförslag nr 11/2025–2026, s. 14). Den kommunala centralvalnämndens beslutstyp är snarare förvaltningsbeslut.

Den nya 6a § är som helhet svårtolkad när det är fråga om vem som bestämmer över förtidsröstningsställena till följd av en exceptionell händelse utanför Åland. Det bör kanske tolkas så att landskapsregeringen gör i sådana situationer beslut gällande både kommunala val

och lagtingsval. Det torde vara klart att ändring i landskapsregeringens beslut inte kan sökas genom kommunalbesvär. Över det beslut som landskapsregeringen fattar enligt 6a § 5 mom. är det möjligt att söka ändring hos högsta förvaltningsdomstolen.

Landskapsförordning (2023:38) om allmänna förtidsröstningsställen utanför Åland vid lagtingsvalet och kommunalvalet 2023 har antagits med stöd av 6 § 2 mom. och 68 § 2 mom. i vallagen. Enligt 9 § 1 mom. 2 punkten anges i förordning av statsrådet de finska beskickningar som fungerar som förhandsröstningsställen. Med beaktande av Högsta domstolens ovan nämnda utlåtande och att det rör sig om exceptionella situationer anser Ålandsdelegationen att 6a § 2 mom. inte utgör en behörighetsöverskridning. Om landskapsregeringen fattar ett beslut enligt bestämmelsen ska åtgärder för utfärdandet av en ny landskapsförordning vidtas i brådska ordning.

Övriga ändringar i landskapslagstiftningen föranleder inte några särskilda kommentarer.

Ålandsdelegationens utlåtande

Ålandsdelegationen har med beaktande av självstyrelselagens för Åland stadganden funnit att hinder för ikraftträdande av landskapslagarna inte föreligger.

Närvarande Ordföranden Holm-Johansson, ledamöterna Dahlén, Siitari och Åkerblom samt suppleanten Suksi.

På Ålandsdelegationens vägnar:

Marine Holm-Johansson
ordförande

Sören Silverström
sekreterare